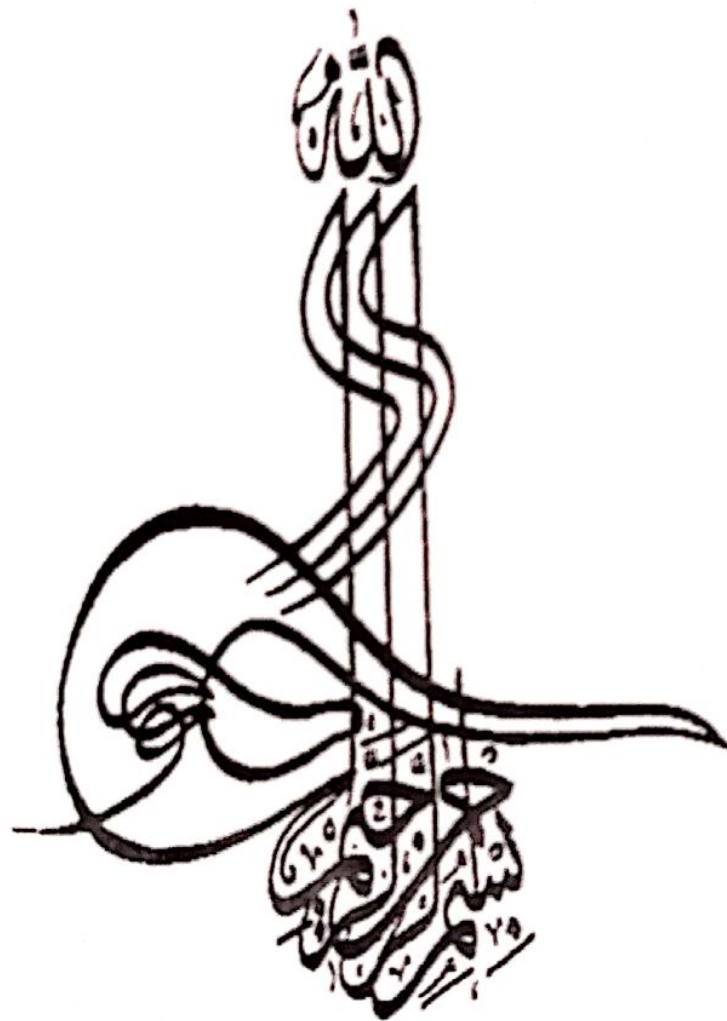

دانشکده اصول الدین
USUL AL DEEN COLLEGE
غیردولتی غیرانتفاعی

گروه علوم قرآن و حدیث
پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع

روان شناسی رنگ در قرآن

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالرضا زاهدی

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین دکتر احمد آکوچکیان

نگارش

طاهره قاسم پور

تابستان ۱۳۹۱

بسم الله الرحمن الرحيم

يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَلَةٍ فَأَوْفِ

لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ تَجَزَّى الْمُتَصَدِّقِينَ

تقديم:

این اثر پیشکش به ساحت ربوبی پروردگار و پیام آوران و احیاگران دین او.

سپاس:

از زحمات استادان گرانقدر جناب حجت الاسلام و
المسلمین دکتر زاهدی و جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر
آکوچکیان تشکر و قدردانی می‌کنم و نیز از صبر و یاری پدر و
مادر و همسر بزرگوارم سپاسگذارم.

چکیده

رنگ، از زمره زبان‌های هنر در آشکارسازی و زبان داری تجربه‌های خود و خودی شده یا درونی شده پدیدار انسانی است و در هر نقاشی و گرایش‌های وابسته به آن در یک حوزه شناختی و مهارتی معین کارکرد بصری می‌یابد.

هر مکتب و نظریه‌ای و مشخصاً آموزه‌های دینی و به طور خاص آموزه‌های قرآنی، درباره حیات انسانی و از جمله عرصه هنر نیز، به ناگزیر نظر معینی دارد که یکی از جمله زیر مجموعه‌های نظر قرآن شناخت هنر، دیدگاه روان شناختی رنگ است که در کنار مباحثی چون؛ هستی شناسی رنگ، زیباشناسی رنگ و مانند آن قرار دارد. این دیدگاه در راستای مباحث یادشده کدام است و کارکرد درمانی آن چیست؟ پژوهش پیش‌رو در قالب یک پایان‌نامه کارشناسی ارشد بدین سه نکته برجسته پرداخته است. لب نظر برگزیده این تحقیق، آن است که:

۱- نظریه رنگ شناخت قرآن کریم در راستای دیدگاه پیشنهادی هنر شناخت آن بخشی هماهنگ در نظریه قرآنی حیات، رشد و تمدن اسلامی است و بر بنیان چشم‌انداز معین هستی شناختی پیشنهادی قرآن کریم، دارای بهره تحلیلی روان شناختی و نیز بهره کاربردی معنی درمانی است.

۲- پدیدار رنگ در هر دو عالم محسوس و نامحسوس، به راستی واقعیتی عینی است و متعلق به پدیدار نور است و حقیقت آن به مدد حکمت الهی دریافت می‌شود.

۳- قرآن، به مثابه کتاب وحی مقدسی در آیه‌های خویش، پدیدار رنگ در کتاب کبیر عالم را تفسیر پدیدار شناسانه می‌کند و به مثابه ساختاری مرکب از دو جهت «از سوی پروردگار» و «از سوی خود» آن را در عوالم غیب و شهادت تفسیر می‌کند و برای هر رنگی منزلت و جایگاهی در فهم معنی‌داری هستی و نیز تجربه زندگی انسانی را نشان می‌دهد و به بُعد باطنی تغییر و حیات نظر می‌افکند.

۴- رنگ‌های مختلف کارکردهای روان شناختی متفاوت در فصل باطن زندگی و تجربه زیست دینی آدمیان دارند. (وجوه این کارکرد) ابعاد معنی دار زندگی را شامل می‌شوند. پدیدار رنگ‌ها مفصل گذار از معنی داری هستی به معنی داری زندگی هستند.

۵- تأویل باطنی رنگ، نگاه و تجربه زیست دینی را رهسپار تفسیر انسان کامل محمدی - علوی و تبعیت از آن می‌سازد.

۶- کارکرد روان درمانی رنگ از شیوه‌های موفق معنی درمانی در دو سطح روان نژندی و هنجارین، است.

کلیدواژه‌ها: قرآن - روان‌شناسی رنگ - لون - صبغه - پدیدار رنگ - رنگ درمانی.

فهرست مطالب

بخش اول: شناخت آغازین	۳
فصل اول: نقشه پژوهش	۶
۱ - نگره عمومی (بیان مسئله):	۶
۲ - موضوع تحقیق:	۷
۳ - اهمیت و ضرورت تحقیق:	۷
۴ - پیشینه تحقیق:	۹
۵ - اهداف تحقیق:	۱۰
۶ - مسئله‌های تحقیق:	۱۱
۷ - فرضیه پژوهش:	۱۱
۸ - روش تحقیق:	۱۲
فصل دوم: مفهوم شناسی تحقیق:	۱۴
۱.۲.۱. روان شناسی:	۱۴
۲.۲.۱. نور:	۱۸
۳.۲.۱. رنگ:	۲۱
۴.۲.۱. ارتباط نور و رنگ:	۲۴
۵.۲.۱. لون:	۲۵
۶.۲.۱. صبغه:	۲۶
بخش دوم: تفسیر ترتیبی - موضوعی رنگ در قرآن کریم	۳۱
فصل اول: آیه‌های رنگ در قرآن کریم	۳۴
فصل دوم: روان شناسی رنگ در قرآن کریم	۴۴

۴۵	 ۱.۲.۲ رنگ سبز:
۴۶	 ۱.۱.۲.۲ واژه شناسی:
۴۶	 ۲.۱.۲.۲ ویژگی های رنگ سبز:
۴۶	 ۱.۲.۱.۲.۲ زیبایی :
۴۸	 ۲.۲.۱.۲.۲ معنویت :
۴۹	 ۳.۲.۱.۲.۲ مسرت بخشی و شادی آور بودن:
۵۰	 ۴.۲.۱.۲.۲ حیات و زندگی :
۵۲	 ۵.۲.۱.۲.۲ امیدواری:
۵۲	 ۶.۲.۱.۲.۲ تقویت تحمل پذیری و صبر:
۵۳	 ۲.۲.۲ رنگ سفید:
۵۴	 ۱.۲.۲.۲ واژه شناسی:
۵۵	 ۲.۲.۲.۲ ویژگی های رنگ سفید:
۵۵	 ۱.۲.۲.۲.۲ سعادت مندی:
۵۸	 ۲.۲.۲.۲.۲ درخشنده ولدت بخش :
۶۲	 ۳.۲.۲.۲.۲ تأثیر همنشینی رنگ سفید با دیگر رنگ ها:
۶۴	 ۴.۲.۲.۲.۲ سفیدی رنگ مو:
۶۵	 ۵.۲.۲.۲.۲ عدم سلامت:
۶۵	 ۳.۲.۲ رنگ زرد:
۶۶	 ۱.۳.۲.۲ واژه شناسی:
۶۷	 ۲.۳.۲.۲ ویژگی های رنگ زرد:
۶۷	 ۱.۲.۳.۲.۲ شادی و نشاط:
۷۰	 ۲.۲.۳.۲.۲ انرژی زا:
۷۲	 ۳.۲.۳.۲.۲ شادمانی زود گذر:
۷۴	 ۴.۲.۲ رنگ سیاه:
۷۴	 ۱.۴.۲.۲ واژه شناسی:
۷۶	 ۲.۴.۲.۲ ویژگی های رنگ سیاه:
۷۶	 ۱.۲.۴.۲.۲ گناه:

۷۸	 ۲.۲.۴.۲.۲ خشم:
۷۹	 ۳.۲.۴.۲.۲ حمایت‌گری:
۸۲	 ۵.۲.۲ رنگ آبی:
۸۲	 ۱.۵.۲.۲ واژه شناسی:
۸۳	 ۲.۵.۲.۲ ویژگی‌های رنگ آبی:
۸۴	 ۱.۲.۵.۲.۲ غم و افسردگی:
۸۴	 ۲.۲.۵.۲.۲ آرامش بخشی:
۸۷	 ۶.۲.۲ رنگ قرمز:
۸۷	 ۱.۶.۲.۲ واژه شناسی:
۸۸	 ۲.۶.۲.۲ ویژگی‌های رنگ قرمز:
۸۸	 ۱.۲.۶.۲.۲ هیجان و حرارت :
۹۴	 ۲.۲.۶.۲.۲ جلب کننده و تحریک کننده حواس:
۹۷	 بخش سوم: زیباشناسی رنگ و رنگ‌درمانی
۱۰۰	 فصل اول: پدیدارشناسی رنگ و رمزپردازی رنگ در جهان شناخت قرآن - اوصیایی
۱۰۰	 ۱.۱.۳. تصور از رنگ :
۱۰۲	 ۲.۱.۳. نسبت حقیقی میان رنگ و نور:
۱۰۴	 ۳.۱.۳. پدیدارهای مرکب دارای رنگ :
۱۰۵	 ۴.۱.۳. پدیدار شناسی رنگ در تأملات عرفانی :
۱۰۷	 ۱.۴.۱.۳ چگونه رنگ‌ها در عوالم غیب و شهادت ایجاد شده‌اند؟
۱۰۹	 ۵.۱.۳. تأویل قرآن و تأویل رنگ :
۱۱۰	 ۱.۵.۱.۳. تأویل بعد ظاهری رنگ سرخ (تأویل الظاهر):
۱۱۱	 ۲.۵.۱.۳. بعد باطنی رنگ سرخ :
۱۱۱	 ۶.۱.۳. بعد باطنی تأویل رنگ :
۱۱۳	 فصل دوم: رنگ درمانی
۱۱۴	 ۱.۲.۳. رنگ درمانی با رنگ‌های اصلی:
۱۱۴	 ۱.۱.۲.۳. آبی درمانی:
۱۱۵	 ۲.۱.۲.۳. قرمز درمانی:

۱۱۵	 ۳.۱.۲.۳. زرد درمانی :
۱۱۶	 ۲.۲.۳. رنگ‌ها و سنگ‌ها :
۱۱۶	 ۱.۲.۲.۳. تأثیر عقیق بر جسم، روح و روان :
۱۱۷	 ۲.۲.۲.۳. تأثیر رنگ فیروزه بر جسم، روح و روان :
۱۱۸	 ۳.۲.۲.۳. تأثیر یاقوت قرمز بر جسم، روح و روان :
۱۱۹	 ۴.۲.۲.۳. تأثیر زیرجد طلایی بر جسم، روح و روان :
۱۱۹	 ۵.۲.۲.۳. تأثیر الماس بر جسم، روح و روان :
۱۲۰	 ۶.۲.۲.۳. تأثیر رنگ یشم بر جسم، روح و روان :
۱۲۳	 خلاصه و نتیجه گیری
۱۲۹	 منابع و مآخذ:

مقدمه

قرآن کریم معجزه پیامبر گرامی اسلام و منشأ هدایت و سرچشمه فیض الهی است. آیات روشن خداوندی معجزه ای است گویا که پاسخ گوی ناتوانی قوانین جهان امروز است و در بیان مسائل و مشکلات گوناگون بشری بیانات ارزشمندی را ارائه می‌کند. کتابی حکیم که با ژرف نگری در آن درمی یابیم که ساخته دست بشر نیست و آن رحمتی است برای کسانی که به آن ایمان آورند و بدان متمسک شوند.

قرآن کریم حق است به این دلیل که در آن دروغ و خرافه و وعده‌های بی اساس وجود ندارد و آنچه صلاح و سعادت بشریت در آن است را با خود به ارمغان آورده است.

کتابی جامع و دارای قدرت بیانی محکم که هر آنچه برای هدایت انسان‌ها لازم است را با زبانی عربی و فصیح که از هرگونه کژی و انحراف به دور است را بیان نموده است.

قرآن کریم در زمینه مسائل روحی و روانی انسان غنی ترین، عمیق ترین و زیباترین راهبردها و تعبیر را بیان می‌کند، زیرا خداوند متعال نخستین روان شناس است و هیچ کس قادر نیست ویژگی‌های روحی و روانی انسان را همانند خالقش بشناسد.

از زمره مباحث و آموزه‌های شناخت قرآن کریم، روان شناسی و جامعه شناسی رنگ است که کاربرد معرفت شناختی شایسته‌ای در نظریه و گفتمان قرآن شناخت هنر و ادبیات دارد.

پژوهش پیش رو به حسب مقدور نگارنده، در تکاپوی پرداخت این نگره از سه بخش تشکیل شده است :

۱- بخش اول : شناخت آغازین، شامل دو فصل:

۱-۱- فصل اول : نقشه پژوهش

۱-۲- فصل دوم : مفهوم شناسی

۲- بخش دوم : تفسیر ترتیبی - موضوعی رنگ در قرآن کریم، در بر گیرنده دو فصل:

۲-۱- فصل اول: آیه‌های رنگ در قرآن کریم

۲-۲- فصل دوم: روان شناسی رنگ در قرآن کریم

۳- بخش سوم: زیبا شناسی رنگ و رنگ درمانی، در دو فصل:

۳-۱- فصل اول: پدیدارشناسی رنگ و رمزپردازی رنگ در جهان شناخت قرآن - اوصیایی

۳-۲- فصل دوم: رنگ درمانی، درمان با رنگ‌های اصلی و تأثیر رنگ سنگ‌های زینتی در جسم و

روح و روان انسان می‌باشد.

بخش اول

شناخت آغازین

❖ فصل اول: نقشه پژوهش

❖ فصل دوم: مفهوم شناسی تحقیق

سرآغاز بخش

جهان هستی با تمام عجایبش پیش روی ماست. خالق زیبا آفرین و حکیم اجزاء عالم را در اشکال و اندازه‌های مختلف آفریده و با رنگ‌های گوناگون و جذّاب، مزین نموده است تا انسان که برترین مخلوقات است با شناخت هستی و پدیده‌های آن ارتباطی ژرف برقرار کند. آیات وحی بر بیان رنگ‌ها و گوناگونیشان در آفرینش هستی به گونه‌های مستقیم و غیر مستقیم توجه داده است که کشف ارتباط و دلالت رنگ‌ها بر مفاهیم زندگی بشر نقش به سزایی دارد.

در جهت شناخت این ارتباط و دلالت رنگ‌ها و روشنگری بحث روان شناسی رنگ در قرآن بررسی برخی گزاره‌ها ضروری می‌باشد.

مباحث مطرح شده در بخش آغازین در دو فصل آمده است :

۱ - نقشه پژوهش

۲ - مفهوم شناسی تحقیق

فصل اول: نقشه پژوهش

۱- نگره عمومی (بیان مسئله):

یکی از مباحث روان شناسی که قرآن بدان اشاره کرده است، مسئله رنگ‌ها و تأثیرات روانی آنهاست. قرآن کریم در فرازهای مختلف آیات خود، رنگ‌ها را به عنوان یکی از نشانه‌های خلقت معرفی می‌کند که در برخی آیات صریح و در برخی آیات به طور ضمنی در قالب بیان تصاویر ذهنی مطرح شده است. هر چه از پژوهش درباره رنگ‌ها و تأثیرات آن زمان زیادی نمی‌گذرد ولی قرآن کریم، پانزده قرن قبل به مسئله رنگ و تأثیرات آن در روان انسان توجه داشته (به طوری که کلمه رنگ در قرآن کریم ۹ مرتبه تکرار شده است) و اختلاف رنگ های تمامی موجودات زمینی را به طور عموم از نشانه‌های تدبیر و از آیات الهی به شمار آورده است.

رنگ از مهم ترین و زیباترین پدیده‌های طبیعی و از مهم ترین عناصری است که در هنر، دین و روح و روان انسان تأثیر بسزایی می‌گذارد.

رنگ‌ها نقش خاصی در ارائه آیات الهی دارند؛ چرا که با وجود رنگ، انسان می‌تواند زیبایی‌ها و حکمت خداوند را در لابه لای آیات مشاهده کند و پی به قدرت پروردگارش ببرد.

رنگ‌ها در روان انسان می‌توانند نشان دهنده ایمان، نشاط، غم، امیدواری، مرگ و زندگی باشند؛ چرا که هر رنگی اثری خاص در روان و فیزیولوژیک انسان می‌گذارد.

در گذشته نیز از رنگ‌ها برای درمان استفاده می‌کردند به گونه ای که پزشکان قرون وسطی در چین و مشرق زمین، نور قرمز را در معالجه آبله و عفونت‌های اگزانتیمی مانند: سرخک و مخملک و بسیاری از

۷ شناخت آغازین

بیماری‌های پوستی به کار می‌بردند. در اوایل قرن بیستم پزشکان رومی و آلمانی اثر درمانی اشعه‌های آبی و بنفش را روی کسانی که دچار درد اعصاب بودند تأیید کردند.^۱

در قرآن کریم صریحا از رنگ‌های شش گانه ای سخن به میان آمده است که عبارتند از: رنگ سبز (هشت مرتبه) رنگ زرد (پنج مرتبه) رنگ سفید (دوازده مرتبه) رنگ سیاه (هفت مرتبه) رنگ قرمز (یک مرتبه) رنگ آبی (یک مرتبه) و تعدادی از آیات که به صورت عمومی به رنگ موجودات و اختلاف رنگ در میان آن‌ها پرداخته و مطالبی را در این زمینه بیان نموده است. ما در این نوشتار برآنیم تا مباحث روان شناسی رنگ از منظر قرآن بررسی و برخی نظریات را مطرح نماییم.

۲- موضوع تحقیق :

مسئله روان شناسی رنگ‌ها از جمله مباحثی است که در إزای تحقیق و پژوهش درباره آن، به بیش از یک قرن نمی‌رسد؛ اما قرآن کریم از همان آغاز عصر نزول به مباحث مختلف زندگی انسان از جمله رنگ و تأثیرات روانی آن پرداخته است. مطالعه رنگ‌ها و اثرات و ویژگی‌های آن‌ها از دیدگاه قرآن می‌تواند ما را با زوایای بیشتری از آن‌ها آگاه سازد چرا که قرآن کلام خالق و پدید آورنده رنگ‌ها و زیبایی‌ها است.

۳- اهمیت و ضرورت تحقیق:

وجود رنگ‌ها در چرخه طبیعت، یکی از نشانه‌های حکمت در خلقت جهان است، هر یک از رنگ‌ها با وجود آثار و خواصی که دارند، جلوه و زیبایی خاصی به محیط زندگی انسان می‌بخشند که منشأ آثار و نتایج روحی و روانی مختلفی در انسان می‌شوند؛ به گونه‌ای که اگر رنگ‌ها وجود نمی‌داشتند و دنیای پیرامونمان فقط شامل دو رنگ سفید و سیاه بود، انسان از نعمت بس بزرگی محروم می‌ماند که این محرومیت، ناگواری‌های فراوانی را برای انسان در پی داشت. زندگی در محیطی یکنواخت و بدون تنوع در رنگ آمیزی پیرامون آن برای انسان خسته کننده و

۱. پاک نژاد، رضا، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۵، ص ۱۸۶-۱۸۵